

Divisió territorial de Catalunya: algunes reflexions des de l'Alt Pirineu

Antoni F. Tulla Pujol

Departament de Geografia

Universitat Autònoma de Barcelona

antoni.tulla@uab.cat

Resum

Aquest article vol combinar cinc temes relacionats amb la divisió territorial de Catalunya. Primer, es presenta un recordatori des de *l'Alt Pirineu* del debat realitzat durant el període immediat al retorn de la democràcia parlamentària a Catalunya. Segon, es presenten els conceptes bàsics per entendre l'ordenació del territori. Tercer, es fa una anàlisi sobre el tipus de divisió territorial d'acord amb les formes de govern, les funcions i les competències de les unitats territorials. Quart, es fa un repàs de les normatives més significatives des del restabliment de l'autonomia catalana l'any 1977. I, cinquè, es fa una reflexió sobre la implementació de l'organització veguerial de Catalunya des de la perspectiva de la *Vegueria de l'Alt Pirineu i l'Aran*. En el seu conjunt, es pretén aportar elements de reflexió i debat sobre el tipus de divisió territorial de Catalunya que avui convé més al país, sense que pugui ser la més perfecta.

Paraules clau: ordenació del territori, divisió territorial de Catalunya, vegueries, Alt Pirineu.

Resumen: *División territorial de Catalunya: algunas reflexiones desde el Alt Pirineu*

Este artículo pretende articular cinco temas relacionados con la división territorial de Catalunya. Primero, se presenta un recordatorio del debate llevado a cabo des del *Alt Pirineu* durante el período inmediato a la recuperación de la democracia parlamentaria en Catalunya. Segundo, se hace una presentación de los conceptos básicos para entender la ordenación del territorio. Tercero, se realiza un análisis sobre el tipo de división territorial según las formas de

gobierno, las funciones y las competencias de las unidades territoriales. Cuarto, se realiza un repaso de las normativas más significativas desde el restablecimiento de la autonomía catalana en el año 1977. Y, quinto, se lleva a cabo una reflexión sobre la implantación de la organización en *veguerías* de Catalunya desde la *Vegueria de l'Alt Pirineu i l'Aran*. Globalmente, se pretende aportar elementos de reflexión y debate sobre el tipo de división territorial de Catalunya que conviene más al país actualmente, aunque no sea la más perfecta.

Palabras clave: ordenación del territorio, división territorial de Catalunya, *veguerías*, Alt Pirineu.

Abstract: *The Catalan Territorial Organization: some views from the "Alt Pirineu" (High Pyrenees)*

This paper presents five themes in order to understand the administrative organization of Catalonia. First, there is a reminder of the discussion done just before to reinstate parliamentary democracy in Catalonia. Second, some main concepts in order to understand regional planning there are presented. Third, there is an analysis of each type of administrative organization according to different levels of government, functions and responsibilities. Fourth, a list of the main laws during the re-establish Catalan self-government (1977-2009) is presented. And fifth, from the point of view of the proposed "*Vegueria de l'Alt Pirineu i l'Aran*" the process to implement the administrative organization of Catalonia in *veguerías*, is analysed. In full, it is expected to bring significant elements in order to think about different types of administrative organization of Catalonia.

Key words: regional planning, administrative organization of Catalonia, *veguerías*, High Pyrenees.

* * *

1. Preàmbul

No hi ha dubte que a la Catalunya contemporània sempre ha existit un alt grau d'insatisfacció sobre la divisió territorial en províncies, imposada l'any 1833. Des de llavors s'han plantejat diverses propostes culminant amb la de la Generalitat de Catalunya (Informe de la Ponència d'abril de 1933¹ i implantació l'agost de 1936 –Conselleria d'Economia, 1937–). Amb la victòria dels insurgents a la guerra de 1936-39, la dictadura franquista va reprimir qualsevol forma d'identitat catalana i llavors, qualsevol alternativa administrativa a les províncies era considerada subversiva. Amb tot, hi ha un nombre de propostes i reflexions significatives elaborades per acadèmics i polítics, durant el franquisme i la transició, que han estat recollides per Enric Lluch i Oriol Nel·lo (1984).

A la transició política, la societat catalana va plantejar un moviment social i cultural, a través del primer Congrés de Cultura Catalana, on es pretenia

1 Informe de la Ponència creada el 1931 (Josep Iglesias i Pau Vila entre d'altres), *Divisió Territorial: Estudis i Projectes*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1933.

“construir” les grans línies de treball per al futur democràtic que hom esperava arribés aviat. En el marc de l'Àmbit VIIIè d'Ordenació del Territori d'aquest congrés es va realitzar la trobada del 14 de novembre de 1976 a la Seu d'Urgell on es va parlar de la divisió territorial de Catalunya des de diversos enfocaments. El que més semblava preocupar en aquells moments era quines havien de ser les unitats administratives en què s'organitzaria la Catalunya democràtica i autonòmica, i en coherència amb aquesta organització, quins haurien de ser els diversos nivells administratius en el territori i la seva jerarquia. Tanmateix, molt sovint únicament es plantejaven les unitats espacials concretes, amb la capçalera administrativa i els seus límits territorials sense cap més interès. Les il·lusions en el canvi democràtic i l'entusiasme polític feia pensar que tot era possible. És un dels períodes contemporanis on la “societat civil” va ser decisiva en la formació de professionals i polítics que treballaven pensant en què es “construïa el país” encara que el poder encara era en mans de les autoritats franquistes. Inclusivament, en moltes de les trobades del Congrés de Cultura Catalana hi “assistia” la policia secreta franquista prenent nota del que deien els diversos participants.

En l'àmbit pirinenc, cal recordar que el cap d'any de 1973-74 a l'*Hostal la Glorieta* de Castelliçutat (Alt Urgell), ens vàrem reunir unes 40 persones que com a societat civil, entre altres temes, vàrem plantejar objectius i accions per accedir als ajuntaments i altres llocs de poder quan s'acabés la dictadura franquista. Com a persona que té les arrels entre l'Alt Urgell i la Cerdanya, i que hi ha viscut en anys d'infantesa, vaig fer costat als que hi varen assistir i més endavant constituïren els “Grups de l'Alt Pirineu (GAP)” (Alsina *et al.*, 1996). Una associació que considerava que l'Alt Pirineu tenia una problemàtica diferent de molts altres llocs de Catalunya i, així mateix, era semblant en les diverses valls d'aquest territori. Aquesta era la raó per aconseguir un àmbit administratiu comú que facilités el bon govern de l'Alt Pirineu i l'Aran. En la jornada del citat 14 de novembre de 1976, com a geògraf i formant part dels GAP, però també amb consciència política pròpia vaig presentar una proposta organitzativa (Tulla, 1983), que a part de demanar una vegueria de les comarques de l'Alt Pirineu² plantejava formes d'articulació organitzativa que més endavant es varen presentar en altres publicacions (Tulla i Vivar, 1979; Tulla, 1986) posant l'accent en l'accés de la població en les preses de decisió sobre el territori. Des de llavors han transcorregut 33 anys, amb la creació i desenvolupament de les institucions democràtiques als diversos nivells d'organització territorial de Catalunya, encara que no s'ha completat la divisió territorial que ara és un mandat de l'Estatut de Catalunya del 2006. En línia amb aquelles propostes de fa 33 anys, considero important reflexionar en quines són les necessitats de la població en relació al territori i la seva organització.

2 Llavors amb les comarques de l'Alt Urgell, Cerdanya, Pallars Jussà, Pallars Sobirà i Aran, ja que l'Alta Ribagorça es va crear més tard.

2. Els conceptes bàsics a l'entorn de l'organització del territori

En el fons del debat sobre la divisió territorial cal trobar-hi les diferents aspiracions de la població de com fer ús del territori. Tanmateix, un aspecte previ és intentar donar contingut als conceptes *lloc*, *espai*, *territori* i *localització*, que estan en l'inici de moltes de les discussions posteriors sobre les divisions territorials, per la possible confusió que plantegen.

El *lloc*, representa una posició particular sobre la superfície de la terra, identificable específicament, i amb determinats valors, integrant natura i cultura (Haggett, 1983; Lukermann, 1964) però també considerant el sentiment de pertinença, de valors sentits, de percepció d'un espai valorat personalment (Tuan, 1977). Els pobles i les comarques relacionen i identifiquen a la població amb llocs. Es podria afirmar que els aspectes subjectius predominen per sobre dels objectivables.

L'*espai*, s'ha definit de moltes maneres però podríem prendre el plantejament de Schaefer (1953) com a punt de partida perquè ens permet dir que l'espai geogràfic conté bona part del conjunt de relacions entre els fets geogràfics, que evolucionen en el temps, canviant i diferenciant-se. S'entén l'espai sempre formant part de la superfície de la terra (Haggett, 1983). Però si aprofundim en el plantejament de Harvey (1973) el que és important serà relacionar el concepte d'espai amb l'ús que en fa la humanitat, podent ser en cada aplicació un concepte d'espai diferent. Llavors, podem lligar-ho amb l'ordenació de l'espai i, per tant, amb el concepte de territori. De fet, el concepte de justícia territorial que desenvolupa Harvey (1973), en un enfocament social solidari, està a la base de la distribució dels serveis entre la població prenent la variable territori, espai organitzat, com a unitat. En el concepte espai, se sobreposen els principis objectivables d'una racionalitat d'anàlisi de les relacions entre els fets geogràfics, com l'eficiència tècnica d'un servei, amb els principis normatius d'una ideologia que prioritza unes relacions per sobre d'unes altres, com pot ser el dret universal d'accedir a l'esmentat servei (Tulla i Vivar, 1979).

El *territori* implica una estructura ordenada, implícitament o explícitament, dels diversos elements i relacions que hi ha en l'espai geogràfic per part de la societat. L'ordenació del territori és una de les decisions que pren tota societat, a través de les seves institucions polítiques, en un moment històric determinat. Tanmateix, aquestes decisions es fonamenten en uns objectius, com poden ser, per exemple, la forma d'aplicar el poder polític en el territori o la gestió funcional dels serveis d'una societat. La relació entre objectius i formes d'organització territorial és el punt clau en qualsevol debat i resolució posterior d'una divisió territorial. Aquesta temàtica va ser tractada des de diversos enfocaments en el I Congrés Català de Geografia (Tulla, 1991). Existeix una relació biunívoca entre els objectius d'ordenació territorial i les formes de govern d'una societat. Els objectius de l'organització territorial condicionen les formes que pot adoptar el

govern i la gestió d'aquest territori, però també i més sovint, les institucions de govern a través dels seus programes configuren els objectius a tenir en compte en la ordenació i planejament territorial.

La *localització* està molt relacionada conceptualment amb el significat de territori, que expressa les característiques que presenta qualsevol emplaçament segons les propietats (recursos, condicions, etc.) i funcions que s'hi compleixen. En geografia s'ha utilitzat per estudiar la localització de les activitats econòmiques i dels serveis (Isard, 1956; Haggett *et al.*, 1977) sota el nom de "*regional planning*". La consideració de restriccions normatives i, per tant, la existència d'uns fonaments ideològics en els models de localització (Gregory, 1981) conjuntament amb uns supòsits teòrics que assumeixen uns principis objectivables, comporta un clar paral·lelisme amb el concepte de territori encara que es podria dir que s'ha utilitzat més en el món anglosaxó sota l'enfocament de l'anàlisi espacial (Haggett, 2001), mentre que el territori en els països mediterranis s'ha associat més amb la valoració de les necessitats i amb la gestió administrativa dels recursos i els serveis en l'espai, tal com ens presenta Pierre Merlin (1988). En la literatura anglosaxona, tanmateix es fa esment del concepte de territori quan es relaciona amb l'espai social, entès com un espai delimitat per un grup social d'acord amb estratègies de delimitació de la seva influència territorial (Storper, 1997). Aquest darrer concepte de territori podria ser un nexa entre les dues tradicions geogràfiques.

Són precisament la localització de determinats serveis i equipaments els que comporten cada cop més conflictes territorials. En la publicació editada per Oriol Nel·lo (2003) es presenten diversos casos a Catalunya que han precisat debats i processos de negociació. Així com tothom vol tenir un bon accés als serveis considerats "positius" com l'escola, el mercat o els espais verds, quasi ningú vol que es localitzi en el seu barri un servei "negatiu" com una presó, un ecoparc o una narcosala, per exemple. S'ha arribat a una gran contradicció: per un costat, s'entén que tots els països han de disposar de diversos serveis i equipaments però els pobles i els barris³ volen que els considerats "negatius" estiguin en un altre territori. Sense cap dubte, hi ha un procés molt marcat de defensa dels interessos personals o territorials immediats, a causa d'una millora del nivell de vida i també per una major sensibilitat vers valors com l'ecologia o la seguretat, per sobre dels d'un territori més gran com pot ser el de Catalunya que ha de poder distribuir-los.

Aquesta contraposició entre allò proper, més particular, i allò general s'ha d'entendre en el marc de les parelles de conceptes antitètics desenvolupats per Oriol Nel·lo (2001). La concentració que tendeix al desequilibri front a la desconcentració que tendeix a l'equilibri està en la base de l'explicació

3 El que actualment s'ha vingut a denominar "el territori", com si aquest pogués pensar, es una incorrecció. Tanmateix, com que la llengua la va creant el poble, llavors, ens cal entendre que es vol dir les persones que viuen en aquest territori. D'aquesta forma hem d'admetre un nou significat del terme territori.

d'aquestes actituds poc solidàries. Si acceptem que hi ha d'haver una justícia territorial distributiva (Tulla i Vivar, 1979), per als serveis i equipaments "positius", també hi hauria de ser, en certa forma, per als considerats "negatius". El conflicte entre les decisions particulars i les generals, llavors esdevé crucial en l'organització del territori, ja que les competències per a cada nivell territorial pot afavorir un extrem o l'altre. Cal trobar un equilibri entre la defensa dels interessos particulars d'un territori i els generals d'un país. S'ha d'evitar que s'imposi l'egoisme particular però també las decisions d'alt nivell sense tenir en compte les diverses possibilitats que els particulars o associacions plantegin. Les formes de planejament participatiu, amb transparència dels beneficis i perjudicis de cada acció, poden ser l'opció més desitjable.⁴ Llavors, desenvolupar el planejament territorial a tots els nivells podria ser la millor garantia de buscar l'equitat en les decisions.

3. Quins són els aspectes que la població considera en relació al territori?

Intentarem establir una relació de les necessitats de la població envers l'ús del territori, des de la decisió més propera a les persones del lloc, fins a les més allunyades emprant el criteri del *principi de la subsidiarietat*, que considera que el que es pot resoldre a prop de la població o territori afectat no ha de fer-se lluny. Aquestes necessitats les podríem agrupar en vuit àmbits:

Primer, les decisions referents a l'habitatge, als serveis i equipaments comuns del lloc on es viu i a l'accés als serveis personals, bàsicament educació i sanitat. *Segon*, les infraestructures i els serveis que han de servir a àmbits territorials de diversa dimensió. *Tercer*, la creació i desenvolupament de les activitats econòmiques del lloc i de la regió. *Quart*, la reglamentació en l'ús del sòl i dels recursos territorials i ambientals del lloc i de la regió. *Cinquè*, les polítiques culturals i socials en l'àmbit territorial corresponent. *Sisè*, les polítiques econòmiques i fiscals que permetin finançar les actuacions públiques, tant en l'àmbit local com en àmbits més amplis. *L'establiment*, *en setè lloc*, de polítiques de desenvolupament local i regional, sostenibles o no, que permetin orientar econòmicament i social un territori en el seu conjunt. I finalment, *en vuitè lloc*, el lligam estatal i internacional d'un territori local o regional. Aquesta visió esquemàtica de les necessitats i actuacions en un lloc o en una regió, ens porta a definir els tipus i els nivells de decisió en les diverses estructures d'organització de l'espai. Coneixement previ sempre necessari per establir les organitzacions territorials i les seves competències.

⁴ La incorporació "formal" de la "valoració participativa" en molts projectes normatius corre el risc de ser un acte depenent que recorda la manca d'imparcialitat que comenta O'Riordan (Tulla i Miró, 1989; O'Riordan, 1981) en parlar dels *Environmental Impact Assessment* (EIA).

Les decisions polítiques, que corresponen als diversos òrgans de poder executiu o parlamentari (municipal, autonòmic, estatal o comunitari), sovint es poden delegar en ens de tipus intermedi, com els consells comarcals, les diputacions o les mancomunitats de municipis (Tulla, 1990). Tanmateix, la característica important és la representació i legitimació política resultat d'un sistema electoral democràtic, o abans pel poder d'un sistema monàrquic o d'una usurpació del poder per una dictadura colpista. Les diverses funcions d'aquest poder, comporten l'existència d'ens territorials i estableixen nivells competencials. Si ens fixem en el nostre país, actualment, coexisteixen tres sistemes d'organització territorial: el de l'Estat espanyol i el de l'Autonomia de Catalunya, de forma més evident, i el de la Unió Europea per a una selecció més heterogènia de normatives i competències. L'únic element comú d'aquests sistemes es el municipi. Tanmateix, l'Estat posa l'accent en la província, les diputacions provincials i els municipis, mentre l'Autonomia ho fa en les vegueries, les comarques i els municipis. A part, que els dos sistemes prenguin el Principat com a àmbit global de Catalunya. La Unió Europea s'estructura bàsicament a través dels estats, però no únicament, a causa de la forta dinàmica social de les regions i els municipis.

Els diversos tipus de necessitats a resoldre en els àmbits territorials, adés presentats en vuit grups, haurien d'assignar-se totalment o parcial als tres nivells territorials bàsics (municipis, vegueries i Principat). D'acord amb l'esmentat principi de subsidiarietat són els municipis els que tindrien més competències en el primer grup de necessitats, mentre que el Principat les tindrà bàsicament en els grups sisè, setè i vuitè, compartint-les en algun cas amb l'Estat o la Unió Europea. En canvi, el gruix dels grups segon a cinquè poden correspondrà a les vegueries, per assignació directa de la competència, per delegació del Govern de la Generalitat de Catalunya o per gestió dels òrgans descentralitzats de la Generalitat en les vegueries. Per la seva dimensió territorial o de població, la vegueria esdevé la unitat territorial més adequada per la planificació però també per a la gestió dels serveis i el desenvolupament de les polítiques públiques de desenvolupament econòmic i social. Tanmateix, un tema diferent serà el de la representació política.

4. Els ens territorials, la representació política i les competències

En el nivell territorial del Principat l'elecció dels representants al Parlament de Catalunya, objecte de debat actual per a una Llei Electoral de Catalunya, hauria de recollir una representació proporcional de la població de cada vegueria amb una lleu correcció territorial. Seria important combinar la representació política per partits i associacions polítiques amb la dels territoris (comarques i districtes urbans en les grans ciutats), bé sigui per unitats electorals o explicitat

en llistes obertes. El Govern de la Generalitat de Catalunya és elegit per aquest Parlament. En el segon nivell, les vegueries, hi haurà el Consell de Vegueria, d'acord amb l'Avantprojecte de Llei de l'Organització Veguerial de Catalunya, elegit per comarques com a circumscripció. En aquest àmbit hi pot coexistir el govern i l'administració de la vegueria amb les delegacions territorials de la Generalitat de Catalunya. Llavors hi ha un sol àmbit territorial intermedi amb diversos ens de decisió i gestió territorial de les polítiques i els serveis. El nivell municipal és el més divers, per ser-ho la mida i la diversitat dels municipis. Tanmateix, en bona part dels municipis és on hi ha més possibilitats de participació ciutadana. En els altres dos nivells, es podria millorar en l'aspecte de la participació si la circumscripció electoral comarcal (i de districtes urbans en determinades ciutats) funciona com a veritable àmbit de relació entre els veguers o parlamentaris i els seus electors. La comarca deixa de tenir competències però obtindria un paper important en el procés de representació electoral, així com en la possible mancomunitat de serveis municipals.

És obvi que hi ha dos àmbits territorials que no es poden discutir. La totalitat, és a dir, el territori del Principat de Catalunya com a nivell més agregat, i el municipi com a primer nivell, és a dir, el més desagregat. Amb tot, en aquest darrer nivell reconegut per la *Constitución Española* (1978) i per les Lleis Territorials de Catalunya (1987), s'han plantejat propostes al nostre país com la de Lluís Casasses i Joaquim Clusa (1981) en la línia d'altres propostes europees com ha estat la de Dinamarca (Gottschalk, 1990), país d'una dimensió territorial i de població similar a Catalunya que ha passat en dues reformes de més de 900 municipis a 275 l'any 1970, i a menys de 100 el 1989. Aquesta reducció del nombre de municipis va permetre posar quasi el 80% de la despesa pública sota la gestió de l'administració local (Studsholt; Hvidtfeldt, 1990). És important recordar en aquest punt el treball realitzat per la Comissió d'experts⁵ creada per acord del Govern a instància dels diferents grups del Parlament de Catalunya (2000), que va fer una recomanació clara de reducció del nombre de municipis i dels criteris de com fer-ho.

El problema, llavors, rau en trobar una divisió territorial intermèdia entre el Principat i el municipi, i si els municipis fossin molt grans un major desenvolupament de la figura de la entitat municipal descentralitzada (EMD) com a element territorial més elemental. En les figures intermèdies, a part de la difícil solució d'obviar la província, s'hauria d'escollir entre la continuïtat de les comarques o la generalització de les mancomunitats municipals de serveis. De fet, l'alternativa és més entre municipis grans o petits, com en l'actualitat. Si no es modifiquen les dimensions dels municipis, llavors la comarca pot

5 Formada per Miquel Roca i Junyent (President), Jordi Bonet i Agustí (advocat), Jesús Burgueño i Rivero (geògraf), Robert Casadevall i Camps (geògraf), Tomàs Font i Llovet (CU dret administratiu), Josep M. Franquet i Bernis (enginyer agrònom), Enric Lluch i Martín (geògraf), Xavier Rubio i Cano (geògraf i demògraf), actuant la lletrada M. Dolores Vergés i Fernández (Cap Dept. de Governació i Relacions Institucionals) com a secretària (DOGC núm. 3133).

tendir a fer les funcions de coordinació i oferta de serveis supramunicipals encara que no pas de representació política. Tanmateix, les dificultats per a una agrupació de municipis fan necessari pensar en un ens intermedi amb un nombre superior de competències, tant per assumir les dels consells comarcals actuals com les de les diputacions i, quan sigui oportú les que li delegui la Generalitat de Catalunya.

El municipi és l'ens territorial on es pot conèixer i debatre de forma més directa els problemes i les necessitats de la població. En els municipis de les àrees metropolitanes i, quan aquests fossin grans ciutats, haurien d'ésser els barris o els districtes urbans l'àmbit territorial de debat. El que és important es distingir entre les competències, per un cantó, i les formes de decisió política i de gestió, per l'altra. Una garantia important del caràcter democràtic dels ens territorials en els tres nivells és l'elecció directa dels membres que formen part del Consistori Municipal, del Consell Veguerial i del Parlament, i no pas com ara que l'ens intermedi, fos el Consell Comarcal o les Diputacions, ho eren per elecció de segon grau. L'altra garantia seria l'elecció per circumscripcions o l'existència de llistes obertes per a crear un vincle més evident entre els elegits i els electors.

5. Desenvolupament normatiu en relació a l'ordenació territorial de Catalunya (1977-2009)⁶

Els 33 anys des de la recuperació de l'autonomia catalana es poden organitzar en quatre períodes. El primer (1977-1979) representa el reconeixement de la institució catalana existent durant la II República espanyola així com l'elaboració d'una nova Constitució. En aquest període de transició política, la societat civil és molt participativa i encara marca les pautes en moltes de les decisions dels partits polítics tot just legalitzats. Cal fer esment de les diverses normes bàsiques que fan possible el canvi en l'organització territorial de Catalunya durant la transició democràtica, però que posen en evidència l'escull que representa la província, com a entitat local bàsica a l'Estat espanyol, per a qualsevol projecte identitari de divisió territorial de Catalunya:

1) El *Restablecimiento Provisional de la Generalitat de Catalunya (Real Decreto-Ley 41/1977 de 29 de septiembre)* que permet crear el Consell Assessor de Política Territorial de la Generalitat de Catalunya prestatutària (27-12-1978) amb una estructura de plenari, ponències i comissions de treball que seran el punt de partida del primer govern de la Generalitat de Catalunya.

2) La *Constitución Española de 27 de diciembre de 1978*, que estableix que l'Estat s'organitza en municipis, províncies i comunitats autònomes; explici-

⁶ No es citaran a la bibliografia les referències de les normes presentades en aquest apartat. Són de fàcil accés en la web de la Generalitat de Catalunya.

tant que la província i el municipi són les entitats bàsiques del règim local i deixant la possibilitat que la comarca sigui un ens intermedi, encara que de forma ambigua.

3) L'Estatut de Catalunya (*Ley Orgànica 4/1979 de 18 de diciembre*) on s'estableix una difícil adaptació al Text Constitucional ja que es parla de les comarques compreses en les quatre províncies en el moment de promulgar-se l'Estatut.

4) L'any 1978 es va promulgar la *Ley de Elecciones de las Corporaciones Locales*, que van fer possible les primeres eleccions democràtiques als ajuntaments, ensems que el *Real Decreto 1.358/1978*, que tractava de les funcions administratives en matèria d'urbanisme i ordenació del territori que s'havien traspassat des de l'Administració de l'Estat a la Generalitat de Catalunya.

5) Com a resultat dels debats de l'Àmbit VIIIè del Congrés de Cultura Catalana varen aparèixer tres blocs supracomarçals ben definits, fet que sovint s'oblida. Eren les comarques de l'Alt Pirineu i les de les Terres de l'Ebre que, per fer front a la seva suposada marginalitat i identitat d'interessos volien organitzar-se plegades en dues noves vegueries. També es plantejaven funcionar juntes les comarques de l'àrea metropolitana de Barcelona per la seva complexitat diferent de la resta de Catalunya. Tanmateix, la Generalitat provisional únicament va promulgar un Decret, el 4 de desembre de 1978, creant el Consell Intercomarcal de les Terres de l'Ebre.

El segon període (1979-1987) representa el desenvolupament del cos legislatiu bàsic, tant de les lleis de l'Estat espanyol com de les de Catalunya. Hi ha una activitat legislativa important per fixar el marc de "l'Estat de les Autonomies" amb les normes que estructuraven l'ordenació territorial a tot l'Estat espanyol significant un procés important de traspàs de competències a la Generalitat de Catalunya. En aquest període, la institucionalització dels partits que substitueixen els moviments populars i la participació ciutadana fan canviar els mecanismes de debat. L'associacionisme popular que havia estat l'eix de l'oposició a la dictadura franquista, deixa lloc a la lògica de l'electoralisme delegat sense mecanismes de control. El debat parlamentari, molt influenciat pels interessos partidaris, aprova aquests anys 33 normes autonòmiques i 20 de l'Estat espanyol recollides per l'IEMB (1989) i la Direcció General de Medi Ambient (1991), de les que destaquem:

a) La *Financiación de las Comunidades Autónomas (Ley Orgànica 22-09-1980)*, la *Adaptación de los Planes Generales de Ordenación Urbana (Real Decreto Ley 16-10-1981)* i el *Régimen de la Agricultura de Montaña (Ley 09-06-1982)* a *Las Cortes Españolas* en el període legislatiu 1979-1982.

b) La *Creació de l'Institut Català del Sòl (Llei 16-12-1980)*, la *Transferència Urgent i Plena de les Diputacions a la Generalitat (Llei 17-12-1980)*, la *Protecció de la legalitat Urbanística (Llei 18-11-1981)*, *L'Alta Muntanya a Catalunya (Llei 09-03-1983)*, les *Comarques d'Alta Muntanya (Decret 14-07-1983)*, la *Regulació del Procés Autonomètic de les Comunitats Autònomes (Llei 14-10-1983)*, la *Política*

Territorial (Llei 21-11-1983) i les *Mesures d'Adequació de l'Ordenament Urbanístic de Catalunya (Llei 09-01-1984)* s'aprovaren al Parlament de Catalunya en el període legislatiu 1980-1984.

c) La *Regulación del Fondo de Compensación Interterritorial de las Comunidades Autónomas (Ley 31-03-1984)*, la *lleí Reguladora de las Bases del Régimen Local (Ley 02-04-1985)*, el *Régimen Electoral General (Ley Orgànica 19-06-1985)*, i la *lleí Reguladora de las Fuerzas y Cuerpos de Seguridad del Estado, de las Policías de las Comunidades Autónomas y de las Policías Locales (Ley Orgànica 13-03-1986)* a *Las Cortes Españolas* en el període legislatiu 1982-1986.

d) En el període legislatiu 1984-1988, el Parlament de Catalunya va aprovar la *lleí dels Espais Naturals de Catalunya (Llei 13-06-1985)*, l'*Ordenació de les carreteres de Catalunya (Llei 11-07-1985)*, el *Règim provisional de les competències de les Diputacions Provincials (Llei 04-04-1987)*, l'*Organització Comarcal de Catalunya (Llei 04-04-1987)*, l'*Establiment i regulació d'actuacions públiques especials en la connurbació de Barcelona i en les comarques compreses dins la seva zona d'influència directa (Llei 04-04-1987)*, la *Llei Municipal i de Règim Local de Catalunya (Llei 15-04-1987)*, sent aquestes quatre darreres les anomenades Lleis d'Organització Territorial de Catalunya que es desenvolupen amb diversos decrets i amb l'*Establiment de la Divisió i l'Organització Comarcals de Catalunya i sobre l'Elecció dels Consells Comarcals (Llei 16-12-1987)* i els *Criteris de Finançament del Pla Únic d'Obres i Serveis de Catalunya (Llei 23-12-1987)*.

En el tercer període (1988-2002),⁷ s'alenteix l'elaboració legislativa en matèria d'ordenació del territori ja que s'ha consolidat el marc jurídic de les institucions autonòmiques. A més, en ser una continuïtat del predomini polític importarà més el govern i la interpretació de les normes jurídiques, molt especialment de les esmentades Lleis d'Organització Territorial de Catalunya, que no pas elaborar-ne de noves. Cal destacar, tanmateix, en urbanisme el *Decret legislatiu 1/1990, de 12 de juliol, de refosa dels textos legals vigents a Catalunya en matèria urbanística*, i la *Llei d'Urbanisme (14-03-2002)*, així com el *Pla Territorial General de Catalunya (Llei 16-03-1995)*, la *Delegació Territorial del Govern a les Terres de l'Ebre (Decret 06-03-2001)* i el *Reconeixement de l'Alt Pirineu i l'Aran com a àrea funcional de planificació (Llei 31-12-2001)*.

El quart i darrer període (2002-2009), en haver-hi un canvi polític en el Parlament i el Govern, mostra de nou una important activitat legislativa. Aquest període està tractat amb gran profunditat per Oriol Nel·lo en la seva col·laboració en aquest mateix número. Hi ha quatre blocs de normatives a considerar: el desenvolupament i modificació urbanística, la planificació territorial, la reestructuració territorial i organitzativa dels departaments de la Generalitat, i les que són el resultat del desenvolupament de l'Estatut d'Autonomia del 2006:

⁷ Per fer un seguiment més acurat dels tres primers períodes i l'inici del següent, és recomanable la lectura de l'*Evolució del marc jurídic*, des de 1979 a IEMB (1999), p. 20-51.

a) Les dues normes bàsiques són la Llei 10/2004 (24-12-2004) de Modificació de la Llei 2/2002 d'Urbanisme aprovada pel Parlament de Catalunya; i la *Ley 8/2007 (28-05-2007) del Suelo* aprovat per las *Cortes españolas* a proposta del Govern socialista, en substitució de la *Ley 6/1998 del Régimen del Suelo y Valoraciones*, aprovada el 13-04-1998 durant el Govern del Partit Popular. Aquestes dues noves lleis han permès ajustar les normes autonòmiques a les estatals amb el Decret Llei 1/2007 de Mesures Urgents en Matèria Urbanística, aprovat pel Govern de la Generalitat el 16-10-2007.

b) La planificació territorial es el bloc normatiu més actiu en aquest període. En destacariem la *Llei 6/2009 (28-04-2009) d'avaluació ambiental de plans i programes*, i el *Decret 142/205 (12-07-2005) del procediment d'elaboració, tramitació i aprovació dels plans territorials parcials*. En l'àmbit sectorial de l'organització territorial sanitària cal esmentar el *Decret 105/2005 (31-05-2005) de delimitació de les regions sanitàries del Servei Català de la Salut*, i el *Decret 122/209 (28-07-2009) pel qual es modifica parcialment la delimitació territorial de determinats sectors sanitaris i regions sanitàries establerta pel Decret 105/2005*. En el marc dels Acords de Govern de la Generalitat de Catalunya, s'han aprovat els diversos Plans Territorials Parcial de quasi tots els 7 àmbits de planificació de Catalunya, i altres normes com els Plans Directors Territorials (Alt Penedès, Empordà, Garrotxa) o els Plans Directors Urbanístics (més de 13 fins ara) que van configurant un entramat molt ben relligat de l'ordenació del territori català.

c) La reestructuració dels departaments de la Generalitat, també territorialment, és el resultat obvi del canvi polític en el Govern. A tall d'exemple podem fixar-nos en el *Decret 109/2006 (25-04-2006) de reestructuració territorial del Departament de Política Territorial i Obres Públiques*, i el *Decret 229/2006 (30-05-2006) de reestructuració d'òrgans territorials de l'Administració de Catalunya*. Aquest procés de reorganització es completaria amb la *Llei 3/2008 (05-11-2008), de la presidència de la Generalitat i del govern*. També es important fixar-se en el *Decret 391/2003 (29-12-2003) de creació de la subdelegació territorial del Govern de la Generalitat a la Catalunya Central i de la subdelegació territorial del Govern de la Generalitat a l'Alt Pirineu i Aran* per assenyalar un nou marc territorial d'organització que, juntament amb els ja existents a les Terres de l'Ebre i a l'Àrea metropolitana de Barcelona, van completant el disseny d'organització territorial de Catalunya.

d) La normativa que es desenvolupa des de l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia del 2006 és diversa, però ateny bàsicament a l'adaptació legal dels traspassos i normes estatals, com les de finançament de les autonomies. El que sí voldríem explicitar en aquest text, son els dos avantprojectes a debatre a l'inici de l'any 2010: l'*Avantprojecte de Llei de l'Organització Veguerial de Catalunya*, i l'*Avantprojecte de Llei de l'Àrea Metropolitana de Barcelona*, que representarien la modificació definitiva de les anomenades Lleis territorials de 1987 i consolidar la divisió territorial de Catalunya.

L'activitat normativa d'aquest darrer període hauria de continuar amb la Llei electoral de Catalunya, entre d'altres normes, per a poder normalitzar la situació territorial d'un país que ja ha fruit de 33 anys de democràcia i que encara funciona amb normativa provisional o per desenvolupar.

6. Una reflexió final des de l'Alt Pirineu

Aquests darrers mesos s'ha presentat un nou projecte de divisió territorial de Catalunya on l'aspecte més important són les vegueries. L'alt to del debat sobre el nombre, límits i noms d'aquestes respon més als enfocaments localistes i a la defensa dels interessos de qui actualment en té les competències, o les voldria tenir, que no pas a l'objectiu d'aconseguir un bon model d'organització territorial per a tota Catalunya. No s'ha d'oblidar que les vegueries, com a tals, presenten dos aspectes "històrics" a tenir en compte, un d'antic i l'altre modern.

En primer lloc, varen ser les unitats administratives a Catalunya fins el Decret de Nova Planta (16-01-1716) del "Borbó" Felip V d'Espanya (Burgueño, 1995), després que Catalunya i els altres territoris de la Corona d'Aragó, perdessin la guerra en defensa dels drets que li reconeixien la dinastia dels "Àustries". És la recuperació d'una nomenclatura històrica d'abans que Catalunya perdés els *furs*. Això no vol dir pas que es vulgui tornar al nombre i límits de les vegueries d'aquell temps, que com diu Pau Vila (1977) pel seu origen feudal no responen a unitats d'organització humana ni de límits naturals.

En segon lloc, la Llei de Política Territorial (21-11-1983) reconeix que el planejament del territori català s'organitzarà a través de les vegueries, tal com s'ha desenvolupat recentment amb els Plans Territorials Parcials, com és el cas del de l'Alt Pirineu i l'Aran (APiA) aprovat el 2006 per acord del Govern de la Generalitat de Catalunya. La tendència al desequilibri territorial a Catalunya, des del creixement urbà i metropolità d'una part i l'especialització turística d'espais costaners i de muntanya d'una altra, fa cada cop més necessari definir un model d'articulació territorial i dels instruments legals que permetin aconseguir els objectius proposats fent possible la correcció de les desviacions que sovint s'hi donen. Ja fa uns anys (Tulla i Vivar, 1979) varem recollir el concepte de "justícia territorial distributiva" difós per David Harvey (1973), aplicant-ho al dret a la igualtat d'oportunitats de cada individu en tots els àmbits de la vida social, bàsicament els serveis i les opcions a l'activitat productiva, sense parar esment al lloc on resideix. Llavors, el planejament territorial ha de permetre intervenir als poders públics per tal de potenciar les aptituds de cada territori, proveir-los dels serveis i, en definitiva, modificar les diferències que existeixen entre els habitants de les comarques més marginals i les comarques urbanes, més ben dotades i properes a on es prenen les decisions polítiques.

Havent explicat dues raons per les quals té sentit parlar de vegueries, òbviament també cal fer referència a l'Estatut d'Autonomia de Catalunya,⁸ promulgat el juliol de 2006. En el seu Art. 83 planteja que el municipi i la vegueria constitueixen l'organització territorial bàsica en què s'estructura Catalunya, mentre en l'Art. 90 es planteja la doble naturalesa de la vegueria, per un cantó, com a ens local de prestacions i govern intermunicipal i, per l'altre, com a organització territorial dels serveis que presta la Generalitat de Catalunya. A l'Art. 91 es presenta la forma de govern i les funcions de les vegueries.

En l'Annex del l'Avantprojecte de Llei de l'Organització Veguerial de Catalunya es fa esment de set vegueries (Alt Pirineu i l'Aran, Barcelona, Camp de Tarragona, Girona, Central, Lleida, i Terres de l'Ebre) que són el resultat de definir àmbits territorials amb unes característiques i problemàtiques similars, per això es consideren àmbits de planejament, però tenint com a rerefons l'estructura provincial de Catalunya. En el cas de la Vegueria de l'Alt Pirineu i l'Aran han aparegut algunes divergències, com en la major part de les altres vegueries. Tanmateix, són bàsicament de tres tipus: el reconeixement de l'especificitat de l'Aran que ningú qüestiona, la disconformitat sobre la possible capitalitat de la vegueria que encara cal decidir, o l'aproximació d'alguns municipis o comarques a altres vegueries, que sovint implica una confusió entre la distribució territorial que es pretén crear i la millor accessibilitat a un servei. En totes les decisions cal renunciar a alguna cosa per fruit-ne una altra. El guany més important de l'actual proposta és poder organitzar la distribució dels serveis amb el mínim d'unitats territorials, les quals respectin les característiques diferencials més extremes de Catalunya en cadascuna d'elles. Els interessos locals pressionen sovint en dues direccions, l'augment d'unitats administratives per diferenciar-se dels veïns o voler grans unitats per accentuar-ne el pes de la capitalitat. El més difícil sempre és trobar un punt mig equilibrat.

Les tres noves vegueries en relació a les províncies actuals, serien un mínim on es presenten les problemàtiques pròpies de l'alta muntanya (Alt Pirineu i l'Aran), d'una gran àrea metropolitana (Barcelona), i d'un gran riu en el seu curs final (Terres de l'Ebre). Les altres quatre, són sistemes urbans prou diferenciats entre si i amb el rerefons rural. A més, cal tenir en compte que les tres vegueries noves, juntament amb l'Aran, han tingut reconeixement legislatiu d'ordre divers en els darrers anys (Consell Intercomarcal de les Terres de l'Ebre, 1978; la Llei 04-04-1987 sobre la connurbació de Barcelona i comarques dins la seva zona d'influència directa; l'Alt Pirineu i Aran com a àrea funcional de planificació, 2001; i Proposta de projecte de Llei sobre el règim especial d'Aran, 2009). Per a cadascuna de les set vegueries s'ha desenvolupat, o està en curs de fer-se, un pla territorial parcial que mostra la realitat actual i els objectius per a una proposta de desenvolupament futur.

8 Que substitueix l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1979, el qual no fa esment a l'organització territorial en vegueries.

En la divisió territorial de Catalunya de 1936 (Conselleria d'Economia), es van presentar 38 comarques agrupades en 9 vegueries. L'objectiu primer va ésser identificar i delimitar les comarques com a ens territorials on s'organitzava l'activitat econòmica a l'entorn d'un centre al qual es podia accedir i fer la feina en una mateixa jornada. Tanmateix, era evident que l'organització territorial de Catalunya no es podia fer amb un nombre tan elevat d'unitats territorials. Llavors es va plantejar agrupar-les en 9 vegueries. Per tant, les vegueries foren un resultat *bottom up* d'agregació amb l'objectiu de fer més eficient la gestió dels serveis i la organització econòmica de Catalunya en el territori. No es va tenir en compte l'existència de les províncies en la formació de les vegueries, i sense voler aprofundir-hi massa sí que cal dir que en algun cas es va voler evitar conflictes de difícil resolució política creant, per exemple, una vegueria amb capital a Reus i una altra amb capital a Tarragona. En canvi, la proposta actual de 7 vegueries és el resultat *top down* de partir de les quatre províncies constitucionals i "partir-les" quan sembla racional, amb poques excepcions de canvis de límits provincials, per adequar-les a les necessitats de fer-hi la diagnosi i prognosi pròpies del planejament territorial, però també amb competències de gestió. Es manté la comarca però com una realitat territorial de representació política més que d'organització territorial de l'economia o de la gestió dels serveis.

7. Conclusions

Per a concloure, cal tornar a remarcar la necessitat d'un nombre mínim de nivells en l'Organització Territorial de Catalunya: el municipi, la vegueria i el conjunt de Catalunya. Aquests nivells d'organització, amb les seves competències, haurien de coincidir amb els de l'administració de l'Estat espanyol (*Constitución Española*, 1978) per evitar un model d'enfrontament entre el Govern de Catalunya i el Govern de l'Estat espanyol, i com a conseqüència evitar un baix nivell d'eficiència organitzativa. És l'ens organitzatiu intermedi, el de les vegueries, aquell on hi ha més dificultats d'entesa. Llavors, perquè sigui possible un sistema eficient d'organització territorial de Catalunya, s'haurien de complir quatre condicions al introduir-hi les vegueries com a ens intermedi.

En primer lloc, el territori, la hisenda i les competències de les diputacions (Lleis Territorials de Catalunya, abril de 1987), hauria de ser el de les vegueries. En segon lloc, la província com a unitat territorial recollida a la *Constitución Española* hauria de coincidir amb la vegueria. En tercer lloc, l'elecció dels diputats i senadors de *Las Cortes* i *El Senado*, s'haurien de fer en les vegueries, ara també considerades províncies de l'Estat espanyol i, per tant, com a àmbits electorals. És cert, que això significaria un major pes polític de Catalunya en el

legislatiu espanyol però també cal reconèixer que el pes demogràfic relatiu de Catalunya ha augmentat en la mateixa proporció o més des de 1979.⁹ Si això no fos possible, haurien de coexistir les demarcacions electorals per al Parlament de Catalunya (Vegueries) amb les de *Las Cortes Españolas* (Províncias). En quart lloc, les comarques (Lleis Territorials de Catalunya, abril de 1987), constitueixen circumscripcions electorals de les vegueries i, si fos el cas, ens supramunicipals de gestió de serveis, però deixarien de ser un ens local amb competències.

La Vegueria de l'Alt Pirineu i l'Aran, d'acord amb l'Avantprojecte de Llei de l'Organització Veguerial de Catalunya en l'Art. 25, tindria un consell de vegueria de 25 membres elegits en 6 circumscripcions (comarques), tenint 7 representants la que més i 2 la que menys, i les altres quatre valors intermedis. Llavors, la procedència territorial dels veguers seria força equilibrada. És important, donat que l'elecció de la capitalitat i del president o presidenta de la vegueria haurà de comportar pactes entre "les valls" i els grups polítics, evitant el predomini d'una vall sobre les altres. D'aquesta forma, en el que pertoca a la Vegueria de l'Alt Pirineu i l'Aran, no es pot considerar que una vila o una vall domini a les altres. Sembla, doncs, molt millor que es discuteixin els afers d'aquest territori entre els representants dels seus habitants que des de llocs més allunyats i amb problemàtiques molt diferents com són les ciutats de les planes de la depressió central de Catalunya. És bo no oblidar que l'Alt Pirineu ha estat un cas clar de perifèria territorial (Arqué, Garcia, Mateu, 1982) i únicament podria canviar-se si des d'una vegueria pròpia que abracés tot el seu àmbit espacial es pogués defensar un desenvolupament sostenible d'aquesta regió d'alta muntanya.

Bibliografia

- ALSINA i CASES, Gemma; GARCÍA OSUNA, Martín; PÉREZ LÓPEZ, Rosa M^a (1996). "Els GAP: Fruit d'una època. Actuacions per a la defensa de l'Alt Pirineu". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 42, p. 9-36.
- ARQUÉ, Maite; GARCIA, Àngela; MATEU, Xavier (1982). "La penetració del capitalisme a les comarques de l'Alt Pirineu". *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, núm. 1, p. 5-67.
- BURGUEÑO, Jesús (1995). *De la vegueria a la província. La formació de la divisió territorial contemporània als Països Catalans (1790-1850)*. Barcelona: Rafael Dalmau, Editor.
- CASASSAS, Lluís; CLUSA, Joaquim (1981). *L'organització territorial de Catalunya*. Barcelona: Publicacions de la Fundació Bofill 5.
- COMISSIÓ D'EXPERTS (2000). *Informe sobre la revisió del model d'organització territorial de Catalunya*. Barcelona: Departament de Governació. http://www.gencat.cat/sial/noticies/informe_ordena.pdf

9 L'any 1975, la població de Catalunya amb 5.660.393 h. era el 15,72% de l'Estat espanyol (36.012.254 h.). El 2009, Catalunya amb 7.475.420 h (IDESCAT) representa el 16,02% (Estat espanyol 46.661.950 h., INE).

- CONSELLERIA D'ECONOMIA (1937). *La divisió territorial de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- DIRECCIÓ GENERAL DE MEDI AMBIENT (1991). *Legislació Ambiental de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Política Territorial i Obres Públiques.
- GENERALITAT DE CATALUNYA (2006). "Acord de Govern de 25 de juliol, pel que s'aprova el Pla Territorial Parcial de l'Alt Pirineu i l'Aran". *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 4714, de 7 de setembre de 2006.
- GOTTSCHALK, Georg (1990). "Planning and Public Participation in Denmark". *INTERPLAN*, núm. 5, September. Copenhagen: The Danish Association for International Urban and Regional Planning.
- GREGORY, Derek (1981). "Alfred Weber and location theory". A: STODDART, David R., *Geography, ideology and social concern*. Oxford: Basil Blackwell.
- HAGGETT, Peter; CLIFF, Andrew D.; FREY, Alan E. (1977). *Locational analysis in human geography*. London: Edward Arnold, 2ª edició.
- HAGGETT, Peter (1983). *Geografia: Una síntesis moderna*. Barcelona: Omega (3^a ed. en anglès; trad. castellana 1988).
- (2001). *Geography. A Global Synthesis*, Harlow (Essex, UK): Pearson Education Ltd.
- HARVEY, David (1973). *Social justice and the city*. London: Edward Arnold.
- INSTITUT D'ESTUDIS METROPOLITANS DE BARCELONA (1989). *Deu Anys d'ajuntaments democràtics (1979-1989). Elements per a un balanç*. Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
- (1999). *Vint Anys d'ajuntaments democràtics (1979-1989). Elements per a un balanç i un debat de futur*. Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
- ISARD, Walter (1956). *Location and space economy*. London: Chapman and Hall.
- LLUCH, Enric; NEL·LO, Oriol [ed.] (1984). *El debat de la divisió territorial de Catalunya. Edició d'estudis, propostes i documents (1939-1983)*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- LUKERMANN, Fred (1964). "Geography as a formal intellectual discipline and the way in which it contributes to human knowledge". *Canadian Geographie*, núm. 8, p. 167-172.
- MERLIN, Pierre (1988). *Géographie de l'aménagement*. Paris: Presses Universitaires de France.
- NEL·LO, Oriol (2001). *Ciutat de Ciutats*. Barcelona: Empúries.
- (2003). *Aquí, no!. Els conflictes territorials a Catalunya*. Barcelona: Empúries.
- O'RIORDAN, Timothy (1981). *Environmentalism*. Londres: Pion Ltd. (reimpresió 1983; 1^a ed. 1976; 2^a ed. 1981).
- SCHAEFER, Fred K. (1953). "Exceptionalism in geography: a methodological examination". *Annals of the Association of American Geographers*, núm. 43, p. 226-249.
- STORPER, Michael J. (1997). "Regional economies as relational assets". A: LEE, Roger i WILLS, Jane [ed.], *Geographies of Economies*. London: Edward Arnold, p. 248-258.
- STUDSHOLT, A.; HVIDTFELDT, H. (1990). "National and regional planning in Denmark". *Interplan*, núm. 3, May. Copenhagen: The Danish Association for International Urban and Regional Planning.
- TUAN, Yi-Fu (1977). *Space and place: the perspective of experience*. London: Edward Arnold.
- TULLA, Antoni F. (1983). "La Divisió Comarcal en el futur de Catalunya: algunes precisions ideològiques". A: *La nova divisió territorial de Catalunya*. Bellaterra: Departament de Geografia de la UAB, p. 72-88 [original de 1976].
- (1986). "La consolidació de la Divisió Territorial de Catalunya des de 1975 a 1986 per decantació a l'absurd". *Quaderns d'Alliberament*, núm. 12, p. 121-137.
- (1990). "Divisió territorial i repartiment de poder". A: *La Regionalització del territori i els ens intermedis*. Barcelona: Diputació de Barcelona, p. 43-47.

- TULLA, Antoni F. (1991). "Política i ordenament del Territori. El pensament sobre l'ordenament del territori". A: *I Congrés català de Geografia, vol. II (Ponències)*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia, p. 69-83.
- TULLA, Antoni F.; MIRÓ, Manuel (1989). "Métodos de Evaluación de impactos medioambientales". *Norba. Revista de Geografía*, núm. VIII i IX, p. 389-419.
- TULLA, Antoni F.; VIVAR, Alex (1979). "Unidades territoriales hacia el socialismo", *Transición*, núm. 6, any II, p. 25-31.
- VILA, Pau (1977). *La divisió territorial de Catalunya. Selecció d'escrits de geografia*. Barcelona: Curial.